



انجمن علمی گردشگری ایران

عوامل مؤثر در توسعه اقتصادی گردشگری شهری از منظر ساکنان محلی (مورد مطالعه: کلان‌شهر تهران)

علی حسینی^۱، مونا سادات^۲

DOI:10.22034/jtd.2023.399006.2776

چکیده

صنعت گردشگری جایگاه خاصی در اقتصاد کشورها و نقش مؤثری در ارتقای ساختار اجتماعی - فرهنگی و محیطی جوامع دارد. در این میان، توجه جدی و هدفمند به گردشگری شهری به‌ویژه در کلان‌شهرهایی مثل تهران اهمیت بسیاری دارد. ازاین‌رو، هدف پژوهش حاضر بررسی عوامل مؤثر در توسعه اقتصادی گردشگری شهری از منظر ساکنان محلی با استفاده از رویکرد نگاشت‌شناختی فازی است. پژوهش حاضر توصیفی - پیمایشی است. جامعه آماری پژوهش، شامل ۶۵ نفر از کارشناسان صنعت گردشگری دارای سابقه کاری حداقل ۵ سال در زمینه گردشگری بودند، به‌صورت غیرتصادفی و هدفمند انتخاب شدند و با آن‌ها مصاحبه شد. داده‌ها و سناریوها با استفاده از تکنیک نگاشت‌شناختی فازی تحلیل و مدل پژوهش با استفاده از تحلیل شبکه‌های اجتماعی طراحی شد. در این خصوص، ۱۳ عامل نهایی را خبرگان تأیید کردند که در نهایت، با استفاده از روش نگاشت‌شناختی فازی، عوامل رتبه‌بندی شدند که، از میان عوامل، وجود منابع مالی لازم نزد ساکنان برای انجام فعالیت‌های خدماتی مرتبط با توسعه گردشگری شهری، افزایش توان اقتصادی و حمایت و سرمایه‌گذاری دولت در توسعه گردشگری شهری به‌دلیل مرکزیت بیشتر به‌ترتیب بیشترین اهمیت را داشتند. همچنین، نتایج حاصل از سناریونویسی حاکی از آن است که باید به هر سه عامل به یک میزان توجه شود تا شاهد توسعه و بهبود روزافزون توسعه اقتصادی گردشگری شهری از منظر ساکنان محلی کلان‌شهر تهران باشیم.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۳/۰۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۷/۰۲

واژه‌های کلیدی:

نگاشت‌شناختی فازی، اقتصاد گردشگری، اقتصاد شهری، کلان‌شهر تهران

چکیده تفصیلی

و حفظ تعادل و کاهش تأثیرات منفی، که نیازمند توجه به جامعه هدف یعنی اجتماع محلی و به‌ویژه ذی‌نفعان است، از عناصر اصلی در فرایند توسعه گردشگری شناخته می‌شوند. به حداکثر رساندن منافع ساکنان به پذیرش بهتر گردشگری و تلاش فعالانه برای حفظ و حمایت از آن منجر خواهد شد. ازاین‌رو، هدف پژوهش حاضر شناسایی عوامل مؤثر در توسعه اقتصادی گردشگری شهری از منظر ساکنان محلی کلان‌شهر تهران و سپس رتبه‌بندی عوامل با استفاده از روش نگاشت‌شناختی است. پژوهش

گردشگری شهری اغلب به‌منظور بهبود کیفیت زندگی در جوامع محلی به میزان زیادی مورد توجه قرار گرفته و در فرایند جهانی شدن اهمیت روزافزونی یافته است. عواملی که در نظرهای جامعه میزبان راجع به گردشگری اثر می‌گذارند غالباً به‌منزله آثار اجتماعی، اقتصادی و محیطی توصیف شده‌اند که آثار مثبت منافع و آثار منفی هزینه در نظر گرفته می‌شوند. بنابراین، بررسی و ارزیابی تصویر ذهنی جامعه میزبان درباره گردشگری امری پیچیده است

۱. دانشیار، دانشکده گردشگری، دانشگاه علم و فرهنگ، تهران، ایران (نویسنده مسئول). hassani@usc.ac.ir

۲. دانشجوی دکتری گردشگری، دانشکده گردشگری، دانشگاه علم و فرهنگ، تهران، ایران.



توصیفی پیمایشی است. از منظر روش شناختی، این تحقیق براساس روش «تحقیق آمیخته» طی چهار گام انجام شده است. در گام اول، براساس نتایج مطالعه کتابخانه‌ای درخصوص مبانی نظری و پیشینه پژوهش چارچوب مفهومی اولیه عوامل مؤثر در توسعه اقتصادی گردشگری شهری از منظر ساکنان محلی (مورد مطالعه: کلان‌شهر تهران) استخراج شد. در این پژوهش، از دو جامعه آماری نمونه‌گیری شد. نمونه اول را ۱۵ نفر از خبرگان، استادان رشته مدیریت گردشگری، تشکیل دادند که به‌صورت غیرتصادفی و هدفمند انتخاب شدند و با آن‌ها مصاحبه شد. در این گام، ۱۶ عامل توسط مرور ادبیات و پیشینه پژوهشی به دست آمد که در نتیجه آن، از فهرست تهیه‌شده، تعدادی از عوامل حذف، ادغام یا اضافه شدند که در نهایت تعداد ۱۳ عامل نهایی به تأیید خبرگان رسید. نمونه دوم شامل ۶۵ نفر از کارشناسان صنعت گردشگری دارای سابقه کاری حداقل ۵ سال در زمینه گردشگری بودند که تمامی آن‌ها به‌منزله ساکنان محلی در کلان‌شهر تهران سکونت دارند؛ این افراد برای مشارکت در ساخت مدل انتخاب شدند. در گام دوم، فرایند مدل‌سازی کیفی، استخراج و تحلیل نقشه علی خبرگان مدنظر بود. به همین منظور، پرسش‌نامه ماتریسی از عوامل مؤثر در توسعه اقتصادی گردشگری شهری از منظر ساکنان محلی (مورد مطالعه: کلان‌شهر تهران) تهیه و به کارشناسان صنعت گردشگری ارائه شد. سپس، در گام سوم، نقشه ادغامی عوامل مؤثر در توسعه اقتصادی گردشگری شهری از منظر ساکنان محلی (مورد مطالعه: کلان‌شهر تهران) با استفاده از ماتریس دیفازی نهایی حاصل از نرم‌افزار FCMapper ورژن ۱ و ترسیم مدل پژوهش توسط نرم‌افزار Ucinet ورژن ۶ تهیه شد و تحلیل‌های لازم مدل کیفی برای آن ارائه شد و، در گام چهارم، میزان مرکزیت، تأثیرگذاری و تأثیرپذیری عوامل مشخص و مطابق با آن‌ها سناریوهایی برای ارتقای عوامل مؤثر در توسعه اقتصادی گردشگری شهری از منظر ساکنان محلی (مورد مطالعه: کلان‌شهر تهران) بر روی مدل شبیه‌سازی و نتایج آن‌ها به کمک نرم‌افزار FCMapper1 بررسی شد. نرم‌افزار مورد استفاده برای انجام نگاشت شناختی فازی

Fcmapper1 و برای تحلیل شبکه‌های اجتماعی UCINET6 بود. در این پژوهش، توافق بین کدگذاران به دست آمد که به معنی تأیید پایایی این تحقیق است. یافته‌های پژوهشی نشان داد که مدل عوامل مؤثر در توسعه اقتصادی گردشگری شهری از منظر ساکنان محلی (مورد مطالعه: کلان‌شهر تهران) شامل عوامل وجود امکانات رفاهی و اقامتی، امنیت، وجود خدمات بهداشتی و درمانی، انتظارات سودآور، افزایش تولید ناخالص داخلی، افزایش فرصت‌های ایجاد اشتغال، پتانسیل جوامع میزبان، زیرساخت‌های ارتباطی، ارتقای خدمات بانک‌داری، حمایت و سرمایه‌گذاری دولت در توسعه گردشگری شهری، مشارکت مردم در توسعه و گسترش طرح‌های گردشگری شهری، افزایش توان اقتصادی، وجود منابع مالی لازم نزد ساکنان برای انجام فعالیت‌های خدماتی مرتبط با توسعه گردشگری شهری است که، از این میان، عوامل وجود منابع مالی لازم نزد ساکنان برای انجام فعالیت‌های خدماتی مرتبط با توسعه گردشگری شهری، افزایش توان اقتصادی و حمایت و سرمایه‌گذاری دولت در توسعه گردشگری شهری به دلیل مرکزیت به ترتیب بیشترین اهمیت را داشتند. همچنین، نتایج حاصل از سناریونویسی نشان می‌دهد، در صورتی که فقط به عامل وجود منابع مالی لازم نزد ساکنان برای انجام فعالیت‌های خدماتی مرتبط با توسعه گردشگری شهری توجه شود ولی تلاشی برای افزایش توان اقتصادی و حمایت و سرمایه‌گذاری دولت در توسعه گردشگری شهری نشود، همه عوامل در جهت منفی و به میزان متوسط و زیاد تغییر می‌کنند. همچنین، اگر فقط به عوامل افزایش توان اقتصادی و حمایت و سرمایه‌گذاری دولت در توسعه گردشگری شهری توجه شود و وجود منابع مالی لازم نزد ساکنان برای انجام فعالیت‌های خدماتی مرتبط با توسعه گردشگری شهری نادیده گرفته شود، مجدداً تمامی عوامل در جهت منفی حرکت خواهند کرد. بنابراین، لازم است به هر سه عامل به یک میزان توجه شود تا شاهد توسعه و بهبود روزافزون توسعه اقتصادی گردشگری شهری از منظر ساکنان محلی کلان‌شهر تهران باشیم.

مقدمه

توسعه صنعت گردشگری در دو دهه گذشته به دلیل وجود منابع تفریحی فراوان و دسترسی مناسب در حال رشد است و امر سبب رونق اقتصاد محلی شده است. توسعه صنعت گردشگری مزایایی از جمله اشتغال‌زایی، بهینه‌سازی حمل و نقل، افزایش درآمد ساکنان محلی و حمایت از میراث فرهنگی و طبیعی دارد (Shahzad & et al., 2017). اقتصاددانان صنعت گردشگری را پس از صنعت نفت و خودروسازی سومین پدیده اقتصادی پویا و روبه‌رشد می‌دانند. از این رو، توسعه گردشگری به منزله مجموعه فعالیت‌های اقتصادی در تقویت بنیان‌های جوامع به خصوص از جنبه اقتصادی تأثیر بسزایی دارد (Hataminejad & Sharifi, 2015). گردشگری غالباً کاتالیزور و محرکی برای توسعه ملی و منطقه‌ای و احیای جوامع و ارائه مزایا به مردم محلی در نظر گرفته می‌شود (Azimi Youshanloui et al., 2020). در واقع، مهم‌ترین فضاهایی که مورد بازدید و اقامت گردشگران قرار می‌گیرند فضاهای شهری هستند که از دیرباز جذاب‌ترین فضاهای تشکیل می‌دادند؛ زیرا پیشرفته‌ترین و کامل‌ترین قرارگاه‌های انسانی را تشکیل می‌دهند و در بردارنده مراکز مهم اقتصادی، علمی، تفریحی، پزشکی و غیره هستند. در سراسر جهان، شهرهای بزرگ مهم‌ترین مقاصد گردشگری را تشکیل می‌دهند (Fanni et al., 2015). گردشگری شهری اغلب به منظور بهبود کیفیت زندگی در جوامع محلی به میزان زیادی مورد توجه قرار گرفته و در فرایند جهانی شدن اهمیت روزافزونی یافته است. عواملی که در نظرهای جامعه میزبان راجع به گردشگری اثر می‌گذارد غالباً به منزله آثار اجتماعی، اقتصادی و محیطی توصیف شده‌اند که آثار مثبت منافع و آثار منفی هزینه در نظر گرفته می‌شوند. بنابراین، بررسی و ارزیابی تصویر ذهنی جامعه میزبان درباره گردشگری امری پیچیده است (Shatirian et al., 2016). درک رابطه بین افزایش میزان گردشگر و نقش آن در توسعه اقتصادی و محیطی نواحی میزبان نیازمند بررسی‌های بیشتر است. از جمله مناطق گردشگرپذیر کشور، که در سال‌های اخیر پذیرای شمار زیادی از گردشگران داخلی و خارجی بوده، شهر تهران است (Parvin et al., 2019). شهر تهران معمولاً دارای جاذبه‌های متنوع و بزرگی شامل موزه‌ها، بناهای یادبود، سالن‌های تئاتر، استادیوم‌های ورزشی، پارک‌ها، شهر بازی، مراکز خرید، مناطقی با معماری تاریخی و مکان‌های مربوط به حوادث مهم یا افراد مشهور است که این جاذبه‌ها

می‌توانند گردشگران بسیاری را جذب کنند. در نتیجه، اگر مدیران شهری بتوانند از پتانسیل‌های نهفته در شهر استفاده کنند، می‌توانند تحول بزرگی در اقتصاد شهر تهران ایجاد کنند (Beigpour et al., 2021). از این رو، طی دهه‌های اخیر گردشگری به منزله یکی از مؤلفه‌های مهم در تولید ناخالص داخلی و تأثیرگذار در رشد و توسعه اقتصادی مطرح شده است که در نهایت اجتماع محلی نیز از مزایای آن بهره‌مند می‌شود. حفظ تعادل و کاهش تأثیرات منفی، که نیازمند توجه به جامعه هدف یعنی اجتماع محلی و به ویژه ذی‌نفعان است، از عناصر اصلی در فرایند توسعه گردشگری شناخته می‌شوند. به حداکثر رساندن منافع ساکنان به پذیرش بهتر گردشگری و تلاش فعالانه برای حفظ و حمایت از آن منجر خواهد شد (Banki & Ismail, 2014؛ Ghaderi & Aarabi, 2021). بنابراین، هدف پژوهش حاضر شناسایی عوامل مؤثر در توسعه اقتصادی گردشگری شهری از منظر ساکنان محلی کلان‌شهر تهران و سپس رتبه‌بندی عوامل با استفاده از روش نگاشت‌شناختی است.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

شهرها معمولاً جاذبه‌های متنوع و بزرگی شامل موزه‌ها، بناهای یادبود و مکان‌های تاریخی را دارند که این جاذبه‌ها گردشگران بسیاری را جذب می‌کنند. گردشگری شهری، اگر به درستی برای آن برنامه‌ریزی شود، توسعه یابد و مدیریت شود، ممکن است مزایا و منافع هم برای جوامع شهری و هم برای جامعه فراهم کند (Iordache & Cebuc, 2009). گردشگری توسعه برخی از امکانات فرهنگی و تجاری جدید را تشویق می‌کند و امکاناتی را که هم از سوی ساکنان و هم گردشگران استفاده می‌شود بهبود می‌دهد. گردشگری اجازه می‌دهد که هزینه لازم برای حفظ آثار طبیعی، باستان‌شناسی، بناهای تاریخی، سنت، هنر و فرهنگ و از همه مهم‌تر بهبود کیفیت محیط زیست فراهم شود (Stănculescu, 2009). در جامعه شهری، گردشگری می‌تواند مزایای چشمگیری به ارمغان آورد. این منافع عبارت هستند از ایجاد مکان‌های کار جدید، چشم‌انداز جدید برای شرکت‌های گردشگری محلی، فرصت‌های سرمایه‌گذاری جدید، افزایش درآمد و بهبود استانداردهای زندگی برای جوامع محلی، درآمد مولد از مالیات‌های محلی که می‌تواند برای بازسازی زیرساخت‌ها و بهبود امکانات جامعه استفاده شود، بهبود زیرساخت‌هایی که علاوه بر گردشگران منطقه ساکنان نیز ذی‌نفع مستقیم آن خواهند بود (Ghanbri



et al., 2015). گردشگری، مانند هر بعدی از زندگی اجتماعی بشر، مزایا و پیامدها یا به عبارتی منافع و هزینه‌هایی به همراه دارد. بررسی ادبیات آثار گردشگری از دو منظر قابل اجرا است: ۱) درواقع، به تشخیص، بررسی و معرفی این آثار می‌پردازد و ۲) به رویکردهای مطالعاتی ادبیات مذکور نیز می‌پردازد. این دیدگاه دوم، از این نظر اهمیت دارد که رویکرد مطالعاتی پژوهش کم‌وبیش به آنچه آثار گردشگری نامیده می‌شود سمت‌وسو می‌دهد (Jafari et al., 2018). مطالعات بسیاری در زمینه نقش گردشگری در اقتصاد شهری انجام شده است که تمامی آن‌ها بر درآمدزایی گردشگری به منزله یکی از مزایای گردشگری در کلان‌شهرها اتفاق نظر دارند (Parvin et al., 2019). حق‌لسان و اربابی بستان‌آباد (2023) در پژوهش خود به بررسی عوامل مؤثر در گردشگری شهرستان بستان‌آباد با رویکرد کسب درآمد از جاذبه‌های گردشگری و توسعه پایدار اقتصادی پرداختند. نتایج نشان داد که شاخص زیبایی ظاهری با ارزش ۰/۸۷۵، شاخص اجتماعی - اقتصادی برای تالاب قوری‌گل با ارزش ۰/۷، شاخص گردشگری با ارزش ۰/۸۱۲۵ برای آب گرم معدنی بیشترین نقش را در جذب گردشگران داشته است. در پژوهش دیگری، الطافی و همکاران (2023) به تحلیل و رتبه‌بندی معیارهای تأثیرگذار در توسعه گردشگری شهری از منظر کارشناسان پرداختند. نتایج نشان داد که شاخص سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی در رتبه اول شاخص‌ها و شاخص شبکه حمل‌ونقل در رتبه اول در بین شاخص‌های تأثیرگذار در توسعه گردشگری شاهرود قرار گرفتند. خواجه‌نبی و همکاران (2020) در پژوهشی به تحلیل ساختارهای اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، محیطی و نهادی در رشد و توسعه گردشگری شهری در شهر گلوگاه پرداختند. نتایج نشان‌دهنده تأثیر مستقیم ابعاد اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، محیطی و نهادی در توسعه پایدار گردشگری شهر گلوگاه بود. همچنین، پروین و همکاران (2019) در پژوهشی به تحلیل و ارزیابی تأثیر گردشگری در توسعه اقتصادی شهر تهران پرداختند. یافته‌ها حاکی از آن است که توسعه صنعت گردشگری متأثر از عواملی نظیر زیرساخت‌ها و تسهیلات، اطلاع‌رسانی و تبلیغات است. علاوه بر آن، جعفری و همکاران (2018) در پژوهشی به بررسی حمایت ساکنان از توسعه گردشگری با در نظر گرفتن نقش تصویر مکان و آثار تصویری گردشگری در جامعه محلی بدره پرداختند. مطابق نتایج، تصویر مکان نزد ساکنان

می‌تواند به‌طور مستقیم و غیرمستقیم و با واسطه آثار تصویری اقتصادی و اجتماعی - فرهنگی حمایت ساکنان بر توسعه گردشگری تأثیر بگذارد. همچنین، در پژوهشی، قنبری و همکاران (2015) به سنجش پایداری توسعه گردشگری شهری تبریز پرداختند. نتایج نشان داد که عامل «بهداشت و سلامت» بیشترین اثر را در گردشگری پایدار دارد. فوک و نوین^۱ (2023) به ارزیابی دیدگاه ساکنان و حمایت از توسعه گردشگری پایدار در مقاصد شهری پرداختند. این مطالعه نشان داد که (۱) چگونه میزان حمایت جوامع توسط ادراک ساکنان، ادراک ساکنان از ارزش، همکاری و همبستگی عاطفی با جامعه تعیین می‌شود و (۲) بین همکاری و همبستگی عاطفی در زمینه توسعه پایدار رابطه وجود دارد. وانگ و همکاران (2020) به چگونگی تأثیر سرمایه‌گذاری‌های دولت در منابع گردشگری، حفاظت از محیط‌زیست، اقتصاد و زیرساخت‌ها در رشد گردشگری از طریق چهار سناریو پرداختند. نتایج نشان می‌دهد که، به‌منظور ترویج توسعه گردشگری پایدار، مدیریت ظرفیت حمل گردشگری باید بر سیاست‌های مدیریت محیطی و گردشگران مانند بهبود محیط خارجی، قوانین رفتار و استقرار مفهوم اکولوژیکی در زندگی روزمره شخصی تمرکز کند. حکیم و خان (2018)، با تمرکز بر شهر کمبریج، مفهوم گردشگری شهری را با تأکید بر ویژگی‌ها و نوع بازدیدکنندگان از شهرها و آثار طبیعی گردشگری و همچنین تأکید بر هزینه‌ها و مزایای گردشگری شهری از لحاظ ملاحظات اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیست‌محیطی بررسی کردند. نتایج نشان می‌دهد که آثار گردشگری تا حد زیادی در کمبریج به‌خوبی مدیریت شده است و شهر توانسته ویژگی‌های اصلی شهری میراثی را حفظ کند. حفظ معماری، انواع گسترده‌ای از رویدادهای سرگرمی و فرهنگی، امکانات ورزشی و اوقات فراغت همگی به‌خوبی ارائه می‌شوند. با توجه به بررسی ادبیات پژوهش، مقالات زیادی در حوزه گردشگری شهری و عوامل اثرگذار در آن انجام شده است، ولی تاکنون به بررسی نقش عوامل اقتصادی علی‌الخصوص در زمان حاضر که ازجمله مهم‌ترین عامل رشد و توسعه هر صنعتی به شمار می‌آید توجهی نشده و تحقیقات چندانی در این حوزه به عمل نیامده است. به همین منظور، در این پژوهش، قصد بر این است تا در وهله اول به شناسایی عواملی پرداخته شود که نقش مؤثری در توسعه اقتصادی جوامع محلی در حوزه گردشگری



دارند و سپس رتبه‌بندی عوامل و در نهایت سناریونویسی متناسب با اولویت عوامل بررسی شود.

روش پژوهش

مطالعه حاضر از نوع توصیفی - پیمایشی است. از منظر روش‌شناسی، این تحقیق براساس روش تحقیق آمیخته انجام می‌شود که طی چهار گام انجام شده است. در گام اول، براساس نتایج مطالعه کتابخانه‌ای درخصوص مبانی نظری و پیشینه پژوهش چارچوب مفهومی اولیه عوامل مؤثر در توسعه اقتصادی گردشگری شهری از منظر ساکنان محلی (مورد مطالعه: کلان شهر تهران) استخراج شد. در پژوهش حاضر، از دو جامعه

جدول ۱: عوامل مؤثر در توسعه اقتصادی گردشگری شهری از منظر ساکنان محلی کلان شهر تهران براساس نظر خبرگان

ردیف	عوامل
۱	وجود امکانات رفاهی و اقامتی
۲	امنیت
۳	وجود خدمات بهداشتی و درمانی
۴	انتظارات سودآور
۵	افزایش تولید ناخالص داخلی
۶	افزایش فرصت‌های ایجاد اشتغال
۷	پتانسیل جوامع میزبان
۸	زیرساخت‌های ارتباطی
۹	ارتقای خدمات بانکداری
۱۰	حمایت و سرمایه‌گذاری دولت در توسعه گردشگری شهری
۱۱	مشارکت مردم در توسعه و گسترش طرح‌های گردشگری شهری
۱۲	افزایش توان اقتصادی
۱۳	وجود منابع مالی لازم نزد ساکنان برای انجام فعالیت‌های خدماتی مرتبط با توسعه گردشگری شهری

(مورد مطالعه: کلان شهر تهران) تهیه و به کارشناسان صنعت گردشگری ارائه شد. خبرگان با نمره‌دهی از ۱- تا ۱+ چگونگی ارتباط بین عوامل و شدت هریک از عوامل مؤثر در توسعه اقتصادی گردشگری شهری از منظر ساکنان محلی (مورد مطالعه: کلان شهر تهران) را نشان دادند و به این ترتیب ماتریس را تکمیل کردند؛ بر این اساس، مدل ذهنی هر خبره به دست آمد. سپس، نقشه علی هر خبره در نرم‌افزار FCMapper ترسیم شد

نمونه دوم شامل ۶۵ نفر از کارشناسان صنعت گردشگری دارای سابقه کاری حداقل ۵ سال در زمینه گردشگری بود که تمامی آن‌ها به‌منزله ساکنان محلی در کلان شهر تهران سکونت دارند و برای مشارکت در ساخت مدل انتخاب شدند. در گام دوم، فرایند مدل‌سازی کیفی، استخراج و تحلیل نقشه علی خبرگان مدنظر بود. به همین منظور، پرسش‌نامه ماتریسی از عوامل مؤثر در توسعه اقتصادی گردشگری شهری از منظر ساکنان محلی



و، برای اطمینان از دقت فرایند ثبت و استخراج مدل ذهنی خبرگان، نقشه‌علی ترسیم شده به تأیید خبرگان مربوط رسید. پس از آن، مدل ذهنی خبرگان تعیین و سپس نقشه‌نگاشت‌شناختی فازی توسط نرم‌افزار Ucinet6 ترسیم شد. برای بررسی امکان ادغام نقشه‌های شناختی خبرگان روابط بین ویژگی‌های شخصی خبرگان (جنسیت، سن، سابقه کار، میزان تحصیلات) و شاخص‌های پیچیدگی و قلمرو نقشه‌علی آن‌ها از آزمون Spearman استفاده شد. در ادامه، برای بررسی تأثیر ویژگی شخصی خبرگان در شاخص قلمرو نقشه‌علی و روابط بین آن‌ها از آزمون ناپارامتری Kruskal-Wallis استفاده شده است. دلیل استفاده از این آزمون کم بودن تعداد داده‌ها و خبرگان است. سپس، از آزمون U Mann-Whitney برای جنسیت وجود دو نمونه مستقل در حالت ناپارامتری استفاده شد. همچنین، با استفاده از دو روش هم‌بستگی QAP و شاخص نسبت فاصله، درجه تشابه یا عدم تشابه بین نقشه‌علی خبرگان تعیین شد که در تمامی آزمون‌های نام‌برده شده در سطح خطای کوچک‌تر از ۵ درصد در نظر گرفته شد. سپس، در گام سوم، نقشه‌ادغامی عوامل مؤثر در توسعه اقتصادی گردشگری شهری از منظر ساکنان محلی (مورد مطالعه: کلان‌شهر تهران) با استفاده از ماتریس دیفازی نهایی حاصل از نرم‌افزار FCMapper ورژن ۱ و ترسیم مدل پژوهش توسط نرم‌افزار Ucinet6 ورژن ۶ انجام شد و تحلیل‌های لازم مدل کیفی برای آن ارائه شد و، در گام چهارم، میزان مرکزیت، تأثیرگذاری و تأثیرپذیری عوامل مشخص و مطابق با آن‌ها سناریوهایی برای توسعه اقتصادی گردشگری شهری از منظر ساکنان محلی (مورد مطالعه: کلان‌شهر تهران) بر روی مدل شبیه‌سازی و نتایج آن‌ها به کمک نرم‌افزار FCMapper1 بررسی شد. نرم‌افزار مورد استفاده برای انجام نگاشت‌شناختی فازی Fcmapper1 و برای تحلیل شبکه‌های اجتماعی UCINET6 بود. در این پژوهش، توافق بین کدگذاران به دست آمده است که به معنی تأیید پایایی این تحقیق است.

منطقه مورد مطالعه

شهر تهران، به‌منزله پایتخت ایران و یکی از بزرگ‌ترین شهرهای جهان، در ۵۱ درجه و ۴ دقیقه تا ۵۱ و ۳۳ دقیقه طول شرقی و ۳۵ و ۳۵ دقیقه عرض شمالی واقع شده است. نقطه عطف در تغییرات کالبدی و ساختاری این شهر به دوران پهلوی

بازمی‌گردد که روند شتابان دگرگونی بافت‌های شهری هم‌گام با تفکر مدرنیسم بوده است که با احداث شبکه‌های شطرنجی و عناصر جدید زندگی شهری، مفهوم شهرنشینی را دگرگون کرده است (Purahmad et al., 2015). تهران پرجمعیت‌ترین شهر و پایتخت ایران، مرکز استان تهران و شهرستان تهران است. این شهر در برآورد سال ۱۴۰۱ بالغ بر ۰۳۹,۰۰۰ تن جمعیت داشته است و براساس برآورد سال ۲۰۱۸ سازمان ملل متحد، سی و چهارمین شهر پرجمعیت جهان و پرجمعیت‌ترین شهر غرب آسیا است. کلان‌شهر تهران نیز دومین کلان‌شهر پرجمعیت خاورمیانه است.

تهران یکی از مهم‌ترین مراکز گردشگری ایران به شمار می‌آید و دارای مجموعه‌ای از جاذبه‌های گردشگری است شامل کاخ‌ها و موزه‌هایش است. میدان و برج آزادی، برج میلاد، پل طبیعت و کاخ گلستان از جاذبه‌های گردشگری مهم شهر تهران هستند.

تهران در ۲۰۰۹، میزبان ۶۴۶ هزار گردشگر خارجی بود و در ۲۰۱۲ این آمار به ۱۱/۱ میلیون تن تغییر یافت. افزایش پیوسته ورود گردشگران خارجی به این شهر باعث شد آمار این گردشگران در ۲۰۱۵ به ۵/۱ میلیون تن برسد. عراقی‌ها بیشترین درصد مسافران خارجی تهران را از ۲۰۱۲ تا ۲۰۱۶ تشکیل می‌دادند. حدود ۳۰۵ هزار عراقی در ۲۰۱۲ در تهران اقامت شبانه داشتند که این میزان در ۲۰۱۶ به ۴۸۷ هزار تن رسید. پس از عراقی‌ها، آذربایجانی‌ها دومین گروه مسافران واردشده به تهران بوده‌اند.

در سال ۲۰۱۲، جمعیتی معادل ۱۹۶ هزار گردشگر آذربایجانی به تهران سفر کردند و این میزان در ۲۰۱۶ به ۳۲۰ هزار نفر رسید. افغانستان نیز در ۲۰۱۶ با فرستادن ۱۵۶ هزار گردشگر با اقامت شبانه به تهران در رده سوم مبادی برتر تهران قرار گرفته بود که پس از آن ترکیه و ترکمنستان قرار داشتند. در ۲۰۱۶، حدود ۱۴۳ هزار تن از شهروندان ترکیه و ۷۵ هزار تن از شهروندان ترکمنستان به تهران سفر کردند و دارای اقامت شبانه در این شهر بودند.

تهران، با جذب ۶۴/۱ میلیون گردشگر در ۲۰۱۶، یکی از مهم‌ترین شهرهای خاورمیانه در زمینه گردشگری بود. همچنین، تهران پس از شهرهای دبی، ژوهانسبورگ، ریاض و ابوظبی در رتبه پنجم از دیدگاه شمار ورود گردشگران خارجی در ۲۰۱۶ در مناطق افریقا و خاورمیانه قرار داشت و گردشگران خارجی تهران، در این سال، نیم‌میلیارد دلار هزینه‌کرد داشتند.

یافته‌ها

توجه به اینکه سطح معناداری ۰/۷۳ است، بین میزان چگالی شدت روابط در بین زنان و مردان تفاوتی وجود ندارد. بررسی نتایج حاصله مربوط به تحلیل هم‌بستگی QAP (داده‌های شباهت) و نسبت فاصله (داده‌های تفاوت) بین نقشه‌های علی خبرگان نشان داد بین نقشه‌های علی هر گروه از خبرگان تفاوت معنادار وجود ندارد. با توجه به نتایج بررسی‌های آزمون‌های فوق ادغام نقشه‌های شناختی خبرگان بلامانع تشخیص داده شد. ماتریس دیفازی نقشه‌های ذهنی خبرگان در جدول ۲ نشان داده شده است.

براساس نتایج به‌دست‌آمده از آزمون Spearman، بین متغیرهای شاخص پیچیدگی (تعداد روابط، چگالی روابط، چگالی نقشه) و شاخص قلمرو (کل شدت روابط) با ویژگی‌های شخصی خبرگان رابطه معناداری وجود نداشت. سپس، با توجه به اینکه در آزمون Kruskal-Wallis در سطح خطای کوچک‌تر از ۰/۰۵ تفاوت معنی‌داری وجود دارد، بین میزان چگالی شدت روابط در بین سطوح تحصیلی گوناگون، سابقه کار و سن تفاوتی وجود ندارد. در آزمون U Mann-Whitney، با

جدول ۲: ماتریس میزان فاصله بین نقشه علی ادغامی خبرگان مستخرج از نرم‌افزار FCMapper

نقشه	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳
۱	۰	۰/۸۳	۰/۲۴	۰/۲	۰/۳	۱	۰/۳	۰/۱۶	۰	۰/۱۳	۰/۰۶	۰/۶۱	۰/۰۴
۲	۰/۳	۰	۰/۱۱	۰	۰	۰/۶۱	۰	۰/۵	۰	۰/۵	۰/۶۷	۰/۲۸	۰/۳۶
۳	۰	۰/۷۲	۰	۰/۱	۰/۲	۰/۲۴	۰/۳	۰/۰۸	۰	۰/۳۹	۰	۰/۲۲	۰
۴	۰/۶۴	۰/۲۱	۰/۱	۰	۰/۴۵	۰/۶۳	۰	۰	۰/۱	۱	۱	۰	۰
۵	۰	۰/۱۳	۰	۰/۳۴	۰	۰	۰	۰	۰	۰/۶۸	۰/۴۹	۰/۴۶	۰/۶۴
۶	۰/۴۳	۰/۸۸	۰	۰/۴۶	۰/۹	۰	۰/۶۷	۰	۰	۰/۵۵	۱	۱	۱
۷	۱	۰/۱۶	۰/۶۲	۰/۷۱	۰/۵	۰/۶۸	۰	۰/۳۱	۰	۰	۱	۰/۵۷	۱
۸	۰/۲۵	۱	۰/۴۴	۰/۱۵	۰/۲۶	۰/۲۳	۰/۷۳	۰	۰/۶۵	۰/۳۱	۰/۵۶	۰/۲۳	۰/۱۶
۹	۰	۱	۰	۰	۰/۳۷	۰/۰۹	۰/۱۱	۰/۵۳	۰	۰/۶۷	۰/۱۱	۰/۴۷	۰/۲۲
۱۰	۱	۱	۱	۰/۸۶	۰/۹	۰/۷۲	۰/۲۳	۰/۷۷	۰/۴۹	۰	۰/۶۶	۱	۱
۱۱	۱	۱	۰/۷۶	۰/۹۱	۱	۰/۵	۰/۹	۰/۶	۰	۰/۲۹	۰	۰/۷۳	۱
۱۲	۰/۹۶	۱	۱	۱	۱	۰/۸۴	۰/۹۴	۰/۴۸	۰	۱	۰/۳۲	۰	۱
۱۳	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۰/۶۹	۰	۰/۸۴	۱	۱	۰

اعداد این ماتریس میزان تأثیر هر متغیر در دیگری را براساس جمع‌بندی نظر خبرگان نشان می‌دهد. پس از ادغام نظر خبرگان، میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری هریک از عوامل در نرم‌افزار FCMapper تجزیه و تحلیل شد. این نتایج در جدول ۳ نشان داده شده است.

جدول ۳: میزان تأثیرگذاری، تأثیرپذیری و مرکزیت عوامل مؤثر در توسعه اقتصادی گردشگری شهری از منظر ساکنان محلی کلان شهر تهران

عوامل	تأثیرگذاری	تأثیرپذیری	مرکزیت	رتبه
وجود امکانات رفاهی و اقامتی	۳/۸۷	۶/۵۸	۱۰/۴۵	۸
امنیت	۳/۳۳	۸/۹۳	۱۲/۲۶	۶
وجود خدمات بهداشتی و درمانی	۲/۲۵	۵/۲۷	۷/۵۲	۱۲





عوامل	تأثیرگذاری	تأثیرپذیری	مرکزیت	رتبه
انتظارات سودآور	۴/۱۳	۵/۷۳	۹/۸۶	۹
افزایش تولید ناخالص داخلی	۲/۷۴	۶/۸۸	۹/۶۲	۱۰
افزایش فرصت‌های ایجاد اشتغال	۶/۸۹	۶/۵۴	۱۳/۴۳	۵
پتانسیل جوامع میزبان	۶/۵۵	۵/۱۸	۱۱/۷۳	۷
زیرساخت‌های ارتباطی	۴/۹۷	۴/۱۲	۹/۰۹	۱۱
ارتقای خدمات بانک‌داری	۳/۵۷	۱/۲۴	۴/۸۱	۱۳
حمایت و سرمایه‌گذاری دولت در توسعه گردشگری شهری،	۹/۶۳	۶/۳۶	۱۵/۹۹	۳
مشارکت مردم در توسعه و گسترش طرح‌های گردشگری شهری	۸/۶۹	۶/۸۷	۱۵/۵۶	۴
افزایش توان اقتصادی	۹/۵۴	۶/۵۷	۱۶/۱۱	۲
وجود منابع مالی لازم نزد ساکنان برای انجام فعالیت‌های خدماتی مرتبط با توسعه گردشگری شهری	۱۰/۵۳	۶/۴۲	۱۶/۹۵	۱

ساکنان برای انجام فعالیت‌های خدماتی مرتبط با توسعه گردشگری شهری، کاری برای افزایش توان اقتصادی و حمایت و سرمایه‌گذاری دولت در توسعه گردشگری شهری انجام نگیرد، بدین‌صورت که عامل وجود منابع مالی لازم نزد ساکنان برای انجام فعالیت‌های خدماتی مرتبط با توسعه گردشگری شهری فعال (یک) و عوامل افزایش توان اقتصادی و حمایت و سرمایه‌گذاری دولت در توسعه گردشگری شهری را غیرفعال (صفر) در نظر گرفته می‌شود. در سناریوی سوم، به افزایش توان اقتصادی و حمایت و سرمایه‌گذاری دولت در توسعه گردشگری شهری بدون توجه به وجود منابع مالی لازم نزد ساکنان برای انجام فعالیت‌های خدماتی مرتبط با توسعه گردشگری شهری بررسی شده است؛ بدین‌معنی که عامل افزایش توان اقتصادی و حمایت و سرمایه‌گذاری دولت در توسعه گردشگری شهری یک و عامل وجود منابع مالی لازم نزد ساکنان برای انجام فعالیت‌های خدماتی مرتبط با توسعه گردشگری شهری صفر در نظر گرفته شده است که در جدول ۴ تغییرات و نتایج سناریوها نشان داده شده است.

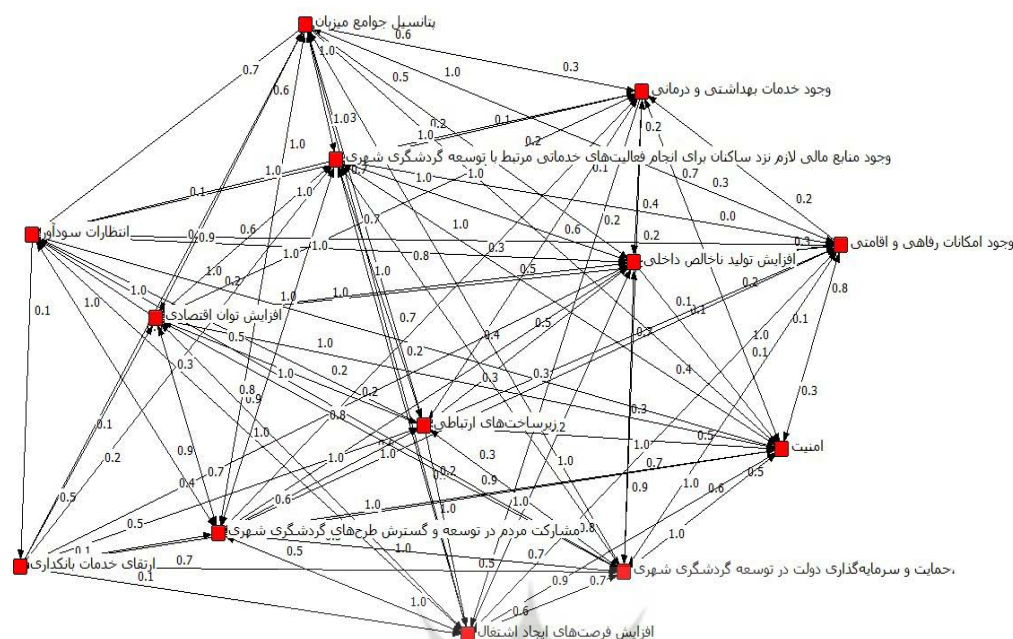
تأثیرگذاری نشان‌دهنده تأثیرات اعمال‌شده یک مفهوم است و تأثیرپذیری نشان‌دهنده میزان تأثیرات دریافت‌شده از عوامل دیگر است و مرکزیت نشان‌دهنده مجموع تأثیرگذاری و تأثیرپذیری عوامل. ازاین‌رو، هر چه عاملی درجه مرکزیت بالاتری داشته باشد، در شبکه عوامل دارای اهمیت بیشتری از سایر عوامل خواهد بود و در جدول ۳ نیز رتبه‌بندی عوامل براساس میزان اهمیت و مرکزیت عوامل است. با توجه به جدول ۳ و ارزیابی نقش عوامل در بهبود وضعیت سایر عوامل، سناریوهایی نگاشته شده است که این سناریوها برحسب عواملی که دارای بیشترین میزان مرکزیت هستند نوشته شدند. از مزایای سناریونویسی این است که، در شرایطی که به هر دلیل نتوانیم تمامی عوامل را با هم فراهم کنیم، با استفاده از سناریونویسی، تأثیرات سایر عوامل را در صورتی که یک یا چند عامل حذف شود می‌سنجیم. پژوهش دارای سه سناریو است که اولین سناریوی ثابت در نظر گرفته شده تا تغییرات دو سناریوی دیگر را اندازه‌گیری کند. در دومین سناریو، وضعیتی شبیه‌سازی شده است که در آن، به‌رغم توجه به وجود منابع مالی لازم نزد

جدول ۴: نتایج شبیه سازی سناریوها بر روی مدل پیشنهادی

عوامل	سیاست			نتایج سیاست			مقایسه سیاست های		تغییرات سناریو	
	۱	۲	۳	۱	۲	۳	دوم و اول	سوم و اول	۲	۳
وجود امکانات رفاهی و اقامتی	۱			۱	۰/۹۹	۰/۹۹۶	-۰/۰۰۸	-۰/۰۰۲	۷	۷
امنیت	۱			۰/۹۹۹۸	۰/۹۹۸	۰/۹۹۹۵	-۰/۰۰۱	-۰/۰۰۰۳	۷	۸
وجود خدمات بهداشتی و درمانی	۱			۰/۹۹۴	۰/۹۶۱	۰/۹۸	-۰/۰۰۳	-۰/۰۰۸	۶	۷
انتظارات سودآور	۱			۰/۹۹۶	۰/۹۷	۰/۹۹۱	-۰/۰۰۱	-۰/۰۰۵	۶	۷
افزایش تولید ناخالص داخلی	۱			۰/۹۹۸	۰/۹۹۱	۰/۹۹۶	-۰/۰۰۷	-۰/۰۰۱	۷	۷
افزایش فرصت های ایجاد اشتغال	۱			۰/۹۹۸	۰/۹۹۲	۰/۹۹۵	-۰/۰۰۵	-۰/۰۰۲	۷	۷
پتانسیل جوامع میزبان	۱			۰/۹۹۴	۰/۹۸	۰/۹۸	-۰/۰۰۱	-۰/۰۰۱	۶	۶
زیرساخت های ارتباطی	۱			۰/۹۸	۰/۹۳	۰/۹۶	-۰/۰۰۴	-۰/۰۰۱	۶	۶
ارتقای خدمات بانکداری	۱			۰/۷۷۳	۰/۶۶	۰/۷۷۱	-۰/۰۰۱	-۰/۰۰۱	۶	۷
حمایت و سرمایه گذاری دولت در توسعه گردشگری شهری،	۱	۰	۱	۰/۹۹۷	۰	۱	-۰/۹۹۷	-۰/۰۰۲	۰	۱
مشارکت مردم در توسعه و گسترش طرح های گردشگری شهری	۱			۰/۹۹۸	۰/۹۹۶	۰/۹۹۶	۰/۰۰۲	-۰/۰۰۱	۷	۷
افزایش توان اقتصادی	۱	۰	۱	۰/۹۹۸	۰	۱	-۰/۹۹۸	۰/۰۰۱	۰	۱
وجود منابع مالی لازم نزد ساکنان برای انجام فعالیت های خدماتی مرتبط با توسعه گردشگری شهری	۱	۱	۰	۰/۹۹۸	۱	۰	۰/۰۰۱	-۰/۹۹۸	۱	۰

نیافتن عوامل است. همچنین، هر چه عدد کوچک تر باشد، میزان تغییرات بیشتر خواهد بود. برای مثال، عدد ۶ نشان دهنده تغییرات منفی بیشتری از عدد ۷ و همچنین عدد ۷ از ۸ و عدد ۸ در مقایسه با ۹ است). همچنین، اگر تنها به عوامل افزایش توان اقتصادی و حمایت و سرمایه گذاری دولت در توسعه گردشگری شهری توجه شود و عامل وجود منابع مالی لازم نزد ساکنان برای انجام فعالیت های خدماتی مرتبط با توسعه گردشگری شهری نادیده گرفته شود، مجدداً تمامی عوامل در جهت منفی حرکت خواهند کرد. سپس، داده های ماتریس ادغامی خبرگان در نرم افزار Ucinet وارد و نمایش هندسی از مدل رسم شد که در شکل ۱ نشان داده شده است.

مطابق با خروجی های جدول ۳، نتایج حاصل از سناریوی دوم و سوم نشان می دهد، در صورتی که تنها به عامل وجود منابع مالی لازم نزد ساکنان برای انجام فعالیت های خدماتی مرتبط با توسعه گردشگری شهری توجه شود، ولی تلاشی برای افزایش توان اقتصادی و حمایت و سرمایه گذاری دولت در توسعه گردشگری شهری نشود، همه عوامل در جهت منفی و به میزان کم، متوسط و زیاد تغییر می کنند (با استفاده از تحلیل ستون های مقایسه سیاست ها و تغییرات سناریو، که مطابق با آن، اگر این تغییرات بین عدد یک تا ۵ باشند تغییرات مثبت هستند، ولی اگر میزان تغییرات در رده ۶ تا ۹ باشند، نشان دهنده تغییرات منفی و عدد ۱۰ نشان دهنده بی تأثیری و تغییر



شکل ۱: نقشه شناختی فازی عوامل مؤثر در توسعه اقتصادی گردشگری شهری از منظر ساکنان محلی کلان‌شهر تهران

است. یافته‌های پژوهشی نشان داد که عوامل مؤثر در توسعه اقتصادی گردشگری شهری از منظر ساکنان محلی کلان‌شهر تهران شامل عوامل وجود امکانات رفاهی و اقامتی، امنیت، وجود خدمات بهداشتی و درمانی، انتظارات سودآور، افزایش تولید ناخالص داخلی، افزایش فرصت‌های ایجاد اشتغال، پتانسیل جوامع میزبان، زیرساخت‌های ارتباطی، ارتقای خدمات بانکداری، حمایت و سرمایه‌گذاری دولت در توسعه گردشگری شهری، مشارکت مردم در توسعه و گسترش طرح‌های گردشگری شهری، افزایش توان اقتصادی و وجود منابع مالی لازم نزد ساکنان برای انجام فعالیت‌های خدماتی مرتبط با توسعه گردشگری شهری است. نتایج خروجی‌های حاصل از نرم‌افزار Fcmapper حاکی از آن است که مهم‌ترین عوامل، براساس میزان مرکزیت، عوامل وجود منابع مالی لازم نزد ساکنان برای انجام فعالیت‌های خدماتی مرتبط با توسعه گردشگری شهری، افزایش توان اقتصادی و حمایت و سرمایه‌گذاری دولت در توسعه گردشگری شهری هستند. مهم‌ترین عوامل، طبق نظر کارشناسان، عوامل وجود منابع مالی لازم نزد ساکنان برای انجام فعالیت‌های خدماتی مرتبط با توسعه گردشگری شهری، افزایش توان اقتصادی و حمایت و سرمایه‌گذاری دولت در توسعه گردشگری شهری است که با استفاده از آن سناریوهایی در این خصوص نگاشته شد و مدل نهایی

شکل ۱ مهم‌ترین عوامل مؤثر در توسعه اقتصادی گردشگری شهری از منظر ساکنان محلی کلان‌شهر تهران را نشان می‌دهد. با توجه به روابط علی بین عوامل، هر عاملی که نقش مهم‌تری در توسعه اقتصادی گردشگری شهری از منظر ساکنان محلی کلان‌شهر تهران دارد در مرکز شکل قرار دارد که، در این تصویر، عوامل وجود منابع مالی لازم نزد ساکنان برای انجام فعالیت‌های خدماتی مرتبط با توسعه گردشگری شهری، افزایش توان اقتصادی و حمایت و سرمایه‌گذاری دولت در توسعه گردشگری شهری در مرکز شکل قرار گرفته‌اند. این نمایش هندسی دارای ۱۳ عامل و ۱۲۶ کمان است که روابط بین عوامل را نشان می‌دهد.

بحث و نتیجه‌گیری

با افزایش شهرنشینی، کاهش درآمد خانواده‌ها، ضعیف شدن صنعت کشاورزی، نیازمندی به فعالیت‌های پررونق و جایگزین ضرورت می‌یابد. با توجه به دلایل یادشده، تمرکز بر مسئله گردشگری می‌تواند در رشد اقتصادی اثرگذار باشد. به همین منظور، هدف پژوهش حاضر شناسایی عوامل مؤثر در توسعه اقتصادی گردشگری شهری از منظر ساکنان محلی (مورد مطالعه: کلان‌شهر تهران) و رتبه‌بندی عوامل با استفاده از روش نگاشت شناختی فازی



پیشنهادهای پژوهشی

گردشگری شهری و تبدیل شهرهای دارای پیشینه فرهنگی، تاریخی، سیاسی و حتی هویتی به برند گردشگری و معرفی آن به منزله جاذبه برای گردشگران داخلی و خارجی از جمله رویکردهایی هستند که در مواجهه با دیپلماسی شهری آن هم در دو بُعد (داخلی و خارجی) بر آن تأکید می‌شود. تجربه‌های جهانی نشان می‌دهد شهرهایی که دارای جاذبه‌هایی به منزله مبدأ سفر گردشگران به آن‌ها هستند، به موضوع گردشگری شهری به صورت ساختارمند و در گام بعدی نوگرا، که امضای مدیران و اداره‌کنندگان آن شهرها را می‌توان در این روند دید، توجه ویژه‌ای دارند. این رویکرد تا جایی پیش رفته است که گردشگری شهری به مثابه یکی از منابع پایدار تأمین منابع مالی و موضوع اصلی در اقتصاد شهری تبدیل شده است. توسعه روابط فرهنگی و دیپلماسی و ارتقای جایگاه بین‌المللی شهر تهران، اجرای برنامه‌های گردشگری مشترک با کشورها و شهرهای خواهرخوانده با تهران به منظور توسعه گردشگری شهری، توسعه زیرساخت‌های لازم و ارائه خدمات و تسهیلات به گردشگران داخلی و خارجی با هدف تبدیل تهران به مقصد گردشگری بین‌المللی، تبدیل تهران به بازار هدف گردشگری یا برندسازی، حمایت از سرمایه‌گذاری‌های داخلی و خارجی برای توسعه و تجهیز زیرساخت‌های گردشگری پایتخت، ایجاد ظرفیت‌های جدید گردشگری از جمله سلامت، تجارت، طبیعت، فرهنگ و اقوام و آموزش عالی، اجرای مصوبات با موضوع گردشگری در طرح جامع شهر تهران، طرح‌های راهبردی و تفصیلی مناطق و طرح‌های ویژه پهنه‌های گردشگری شهر تهران و در نهایت تشویق و حمایت از سرمایه‌گذاری در بخش تأسیسات گردشگری از طریق عدم دریافت یا تخفیف دریافت عوارض صدور پروانه ساختمانی نیز بخش دیگری از دلایل ضرورت راه‌اندازی سازمان گردشگری در شهر تهران به شمار می‌روند. علاوه بر آن، پیشنهاد می‌شود دولت، با ارائه وام‌های با بهره پایین و تسهیلات ویژه به افراد به منظور توسعه گردشگری و ایجاد اشتغال برای افراد، موجب رونق اقتصاد گردشگری و افزایش توان اقتصادی گردشگری شود.

منابع فارسی که معادل لاتین آن‌ها در فهرست منابع آمده است

الطافی، مصطفی، اسکندری ثانی، محمد، متولی، صدرالدین و جانباز قبادی، غلامرضا (۱۴۰۱).

پژوهش توسط نرم افزار Ucinet6 طراحی شد. براساس نتایج تحلیل نگاشت شناختی فازی، می‌توان بدین گونه تفسیر کرد که مؤثرترین عامل وجود منابع مالی لازم نزد ساکنان برای انجام فعالیت‌های خدماتی مرتبط با توسعه گردشگری شهری است که این عامل نقش زیادی در ایجاد هر نوع بهبود در توسعه اقتصادی گردشگری شهری از منظر ساکنان محلی کلان شهر تهران دارد. تأثیر وجود منابع مالی لازم نزد ساکنان برای انجام فعالیت‌های خدماتی مرتبط با توسعه گردشگری شهری در توسعه اقتصادی گردشگری شهری از منظر ساکنان محلی کلان شهر تهران، که در مدل نشان داده شده است، با یافته‌های گونزالس - پرس (2020)، جیریکا - پورر و همکاران (2020) تطابق دارد. همچنین، تأثیرپذیری توسعه اقتصادی گردشگری شهری از منظر ساکنان محلی کلان شهر تهران از افزایش توان اقتصادی، که در مدل مدنظر قرار گرفته است، با نتایج ارائه شده توسط موسوینگان^۱ و همکاران (2020) همخوانی دارد. نقش عامل حمایت و سرمایه‌گذاری دولت در توسعه گردشگری شهری، که مورد تأکید مدل است، به واسطه نتایج ارائه شده توسط فیکته (2022) و سان و همکاران (2023) حمایت می‌شود. در ادامه، براساس سه مورد از مهم‌ترین موارد، که در بالا نام برده شد، دو سناریو نگاشته شد که، در صورت حذف هر کدام از عوامل و جایگزینی سایر عوامل، چه اتفاق و تغییری در مدل پژوهش رخ می‌دهد. نتایج حاصل از سناریونویسی نشان می‌دهد، اگر فقط به عامل وجود منابع مالی لازم نزد ساکنان برای انجام فعالیت‌های خدماتی مرتبط با توسعه گردشگری شهری توجه شود، ولی تلاشی برای افزایش توان اقتصادی و حمایت و سرمایه‌گذاری دولت در توسعه گردشگری شهری نشود، همه عوامل در جهت منفی و به میزان متوسط و زیاد تغییر می‌کنند. همچنین، اگر فقط به عوامل افزایش توان اقتصادی و حمایت و سرمایه‌گذاری دولت در توسعه گردشگری شهری توجه شود و وجود منابع مالی لازم نزد ساکنان برای انجام فعالیت‌های خدماتی مرتبط با توسعه گردشگری شهری نادیده گرفته شود، مجدداً تمامی عوامل در جهت منفی حرکت خواهند کرد. بنابراین، لازم است به هر سه عامل به یک میزان توجه شود تا شاهد توسعه و بهبود روزافزون توسعه اقتصادی گردشگری شهری از منظر ساکنان محلی کلان شهر تهران باشیم.



زینب (۱۳۹۹). تحلیل ساختارهای اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، محیطی و نهادی در رشد و توسعه گردشگری شهری (مطالعه موردی: شهر گلوگاه). پژوهش‌های بوم‌شناسی شهری، ۱۱(۱)، ۱۳-۲۸. <https://doi.org/10.30473/grup.2020.7469>

شاطریان، محسن، غلامی، یونس و کیانی، مریم (۱۳۹۶). جایگاه تصویر ذهنی ساکنان محلی در توسعه گردشگری (نمونه موردی: شهر آران و بیگلر). فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۷(۲۸)، ۱۳۴-۱۲۱. <https://doi.org/10.20180314182603-10003-290>

عظیمی یوشانلوئی، ایرج، حق‌زاد، آمنه، رضانی‌پور، مهرداد و بزرگمهر، کیا (۱۳۹۹). پیامدهای منفی توسعه گردشگری شهری در منطقه ۲۲ تهران، از دیدگاه شهروندان و کارشناسان. برنامه‌ریزی و آمایش فضا، ۲۴(۲)، ۱۷۱-۱۹۹. <https://doi.org/10.201001.1.22286462.1399.10.39.47.4>

فنی، زهره، علیزاده، محمد و زحمتکش، زینب (۱۳۹۳). تأثیرات گردشگری بر توسعه پایدار شهری از نظر ساکنان (مورد مطالعه: جزیره قشم). مطالعات مدیریت گردشگری، ۹(۲۸)، ۷۲-۳۹. <https://doi.org/10.201001.1.23223294.1393.9.28.3.1>

قادری، اسماعیل و اعرابی، سیدسپهر (۱۴۰۰). نیل به توسعه پایدار از رهگذر گردشگری شهری (مورد پژوهی: شهر زیراب). پژوهش‌های دانش زمین، ۱۲(۴۶)، ۱-۱۸. <https://doi.org/10.52547/esrj.12.2.1>

قنبری، ابوالفضل، آدمی، معصومه و هاشمی امین، سمیرا (۱۳۹۴). سنجش پایداری توسعه گردشگری از نگاه جامعه محلی (مطالعه موردی: شهر تبریز). گردشگری شهری، ۲(۲)، ۲۰۵-۲۱۸. <https://doi.org/10.22059/jut.2015.55834>

Al-Tafi, M., Eskandari Thani, M., Motevalli, S., & Janbaz Ghobadi, G. (2023). Analyzing of Criteria Influencing the Sustainable Development of Urban Tourism (Study Area, Shahrood City). *Geography and Environmental Sustainability*, 13(2), 19-

شناسایی، تحلیل، رتبه‌بندی معیارهای تأثیرگذار بر گردشگری شهری (مطالعه موردی: شهر شاهرود). جغرافیا و پایداری محیط، ۱۳(۲)، ۱۹-۳۷. <https://doi.org/10.22126/ges.2022.8129.2566>

بیگ‌پور، مریم، ولی شریعت پناهی، مجید و فرجی‌راد، عبدالرضا (۱۴۰۰). ارزیابی نقش مدیریت شهری در توسعه پایدار گردشگری کلان‌شهر تهران. نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، ۱۳(۲)، ۲۴-۱. <https://doi.org/10.201001.1.66972251.1.400.13.2.1.2>

پروین، محمد، رضویان، محمدتقی و توکلی‌نیا، جمیله (۱۳۹۸). ارزیابی تأثیر گردشگری در توسعه اقتصادی شهر تهران. پژوهش‌های دانش زمین، ۱۰(۳۹)، ۲۳۰-۲۱۴. <https://doi.org/10.52547/esrj.10.3.214>

پوراحمد، احمد، عمران‌زاده، بهزاد و مهدی، علی (۱۳۹۳). ارزیابی و اولویت‌بندی سیستم‌های مختلف حمل‌ونقل عمومی سریع در کلان‌شهر تهران با استفاده از مدل‌های کارآمد. جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، ۱۲(۲۳)، ۸۶-۶۳. <https://doi.org/10.22067/geography.v12i23.30399>

جعفری، سکینه، احسان‌فر، سعید و ملکی مجد، شیلا (۱۳۹۶). حمایت ساکنان از توسعه گردشگری: نقش تصویر مکان و اثرات تصویری گردشگری. گردشگری شهری، ۴(۴)، ۵۳-۳۵. <https://doi.org/10.22059/jut.2018.126188.77>

حاتمی‌نژاد، حسین و شریفی، امیر (۱۳۹۴). بررسی نقش گسترش گردشگری شهری بر توسعه پایدار شهری (نمونه موردی: شهر سنندج). گردشگری شهری، ۲(۱)، ۶۱-۷۴. <https://doi.org/10.22059/jut.2015.54066>

حق‌لسان، مسعود و اربابی بستان‌آباد، سعید (۱۴۰۱). تأثیر گردشگری بر توسعه پایدار شهری از منظر اقتصادی: مطالعه موردی شهرستان بستان‌آباد. اقتصاد و برنامه‌ریزی شهری، ۴(۱)، ۱۳۰-۱۴۲. <https://doi.org/10.22034/uep.2023.385508.1329>

خواججه‌نبی، فهیمه، زندمقدم، محمدرضا و کرکه‌آبادی،



- Ghanbri, A., Adami, M., & Hashemi Amin, S. (2015). Evaluating the sustainability of tourism development from the perspective of the local community (Case Study: *The City of Tabriz*). *Urban tourism*, 2(2), 205-218. <https://doi.org.10.22059/jut.2015.55834> [In Persian]
- González-Pé rez, J. M. (2020). The dispute over tourist cities. Tourism gentrification in the historic Centre of Palma (Majorca, Spain). *Tourism Geographies*, 22(1), 171-191. <https://doi.org/10.1080/14616688.2019.1586986>
- Haghlesan, M., & Arbabi Bostan Abad, S. (2023). The Impact of Tourism on Sustainable Urban Development from an Economic Perspective: A Case Study of Bostan Abad City. *Urban Economics and Planning*, 4(1), 130-142. <https://doi.org.10.22034/uep.2023.385508.1329> [In Persian]
- Hakeem, S. M. A., & Khan, M. Y. (2018). Urban tourism: the perspective on tourism impacts in Cambridge, United Kingdom. <https://doi.org/10.21272/mmi.2018.3-24>
- Hataminejad, H., & Sharifi, A. (2015). Examines the role of urban tourism development on sustainable urban development (Case study: Sanandaj). *Urban tourism*, 2(1), 61-74. <https://doi.org.10.22059/jut.2015.54066> [In Persian]
- Iordache, C., & Cebuc, I. (2009). The influence of juridical regulations upon tourist town-planning. *Theoretical and Empirical Researches in Urban Management*, 4(10), 86-92. <https://www.jstor.org/stable/24872396>
- Jafari, S., Ehsanfar, S., & Maleki Majd, S. (2018). Residents' Support for Tourism Development: The Role of the Place Image and the Tourism Imagery Effects. *Urban tourism*, 4(4), 35-53. <https://doi.org.10.22059/jut.2018.126188.77> [In Persian]
37. <https://doi.org.10.22126/ges.2022.8129.2566> [In Persian]
- Azimi Youshanloui, I., Haghazad, A., Ramezanipour, M., & bozorgmehr, K. (2020). Analysis of patterns and strategies for development of urban tourism industry (Case Study: District 22 of Tehran City). *Geography (Regional Planning)*, 10(3-1), 283-296. <https://doi.org.20.1001.1.22286462.1399.10.39.47.4> [In Persian]
- Banki, M. B., & Ismail, H. N. (2014). Multi-stakeholder perception of tourism impacts and ways tourism should be sustainably developed in Obudu Mountain Resort. *Developing country studies*, 4(3), 37-48. <https://doi.org.20143208409>
- Beigpour, M., Vali Shariat Panahi, M., & Faraji Rad, A. R. (2021). Evaluation of the role of urban management in the sustainable development of tourism in Tehran metropolis. *New Perspectives in Human Geography*, 13(2), 1-24. <https://doi.org.20.1001.1.66972251.1400.13.2.1.2> [In Persian]
- Fanni, Z., Alizadeh Touli, M., & Zahmatkesh, Z. (2015). The Effects of Tourism on Urban Sustainable Development on the Base of Habitant's Views; Case Study: Qeshm Island. *Tourism Management Studies*, 9(28), 39-72. <https://doi.org.20.1001.1.23223294.1393.9.28.3.1> [In Persian]
- Fekete, D. (2022). A new planning instrument for urban development in Hungary: The modern cities program. *Regional Science Policy & Practice*, 14(4), 740-758. <https://doi.org.10.1111/rsp3.12422>
- Ghaderi, E., & Aarabi, S. S. (2021). Achieving sustainable development through urban tourism (case study: Zirab city). *Researches in Earth Sciences*, 12(2), 1-18. <https://doi.org.10.52547/esrj.12.2.1> [In Persian]

- Metropolis with TOPSIS and Shannon Entropy Technique. *Journal of Geography and Regional Development*, 12(2), 63-86. <https://doi.org/10.22067/geography.v12i23.30399> [In Persian]
- Shahzad, S. J. H., Shahbaz, M., Ferrer, R., & Kumar, R. R. (2017). Tourism-led growth hypothesis in the top ten tourist destinations: New evidence using the quantile-on-quantile approach. *Tourism Management*, 60, 223-232. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2016.12.006>
- Shatirian, M., Gholami, Y., Kiyani, M. (2016). The place of mental image of local residents in tourism development (case example: Aran and Bigdel cities). *Regional Planning Quarterly*, 7(28), 121-134. <https://doi.org/20180314182603-10003-290> [In Persian]
- Stănculescu, G. C. (2009). The role of urban marketing in the local economic development. *Theoretical and Empirical Researches in Urban Management*, 4(10), 114-135. <https://www.jstor.org/stable/24872399>
- Sun, G., Liu, Y., Qian, Q., He, Y., Shi, Y., & Zhu, Y. (2023). Environmental regulation and tourism industry development: evidence from China. *Environmental Science and Pollution Research*, 1-19. <https://doi.org/10.1007/s11356-022-24917-2>
- Wang, J., Huang, X., Gong, Z., & Cao, K. (2020). Dynamic assessment of tourism carrying capacity and its impacts on tourism economic growth in urban tourism destinations in China. *Journal of Destination Marketing & Management*, 15, 100383. <https://doi.org/10.1016/j.jdmm.2019.100383>
- Jiricka-Pürer, A., Brandenburg, C., & Pröbstl-Haider, U. (2020). City tourism pre-and post-covid-19 pandemic-messages to take home for climate change adaptation and mitigation? *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 31, 100329. <https://doi.org/10.1016/j.jort.2020.100329>
- Khajehnabei, F., Zand Moghadam, M. R., & Korkeh Abadi, Z. (2020). Analysis of Social, Cultural, Economic, Environmental and Institutional Structures in the Growth and Development of Urban Tourism, Case Study: Galugah City. *Journal of Urban Ecology Researches*, 11(21), 13-28. <https://doi.org/10.30473/grup.2020.7469> [In Persian]
- Musavengane, R., Siakwah, P., & Leonard, L. (2020). The nexus between tourism and urban risk: Towards inclusive, safe, resilient and sustainable outdoor tourism in African cities. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 29, 100254. <https://doi.org/10.1016/j.jort.2019.100254>
- Parvin, M., Razavian, M. T., & Tavokoli Nia, J. (2019). Evaluation of Influence of Tourism on Tehran Economic Development. *Researches in Earth Sciences*, 10(3), 214-230. <https://doi.org/10.52547/esrj.10.3.214> [In Persian]
- Phuc, H. N., & Nguyen, H. M. (2023). The importance of collaboration and emotional solidarity in residents' support for sustainable urban tourism: Case study Ho Chi Minh City. *Journal of Sustainable Tourism*, 31(2), 245-264. <https://doi.org/10.1080/09669582.2020.1831520>
- Purahmad, A., Omranzadeh, B., & Mahdi, A. (2015). Evaluation and Preferring of Rapid Public Transit Systems in Tehran